

CSÉFFAI ATTILA CSABA

A közvetlenség elve és a hallgató vádlott

A büntetőeljárásunk vargabetűje

Ha jogi mozgáspályáról írunk, először mindig érdemes kijelölni a mozgás térbeli és időbeli határait, és tisztázni a jogi jelenségek értékelési kritériumait. A jog változása és a jogalakulás ugyanis nem biztos, hogy fejlődés is egyben¹. A XIX. században *Friedrich Carl von Savigny* a jog ifjúkorától a felnőttkorig tartó fejlődési ívvel jellemezte a folyamatot, még *Max Weber* – ha ugyanezt megkérdeztük volna tőle – szerint a jogi változások útja az irracionálistól a racionálisig, s a materiálisan racionálistól a formális racionálisig vezet². „*A hosszú távú fejlődés tényéből mégsem deriválhatóak közvetlenül fejlettség-kritériumok.*”³

A jog aktívan érintkezik saját társadalmi, gazdasági erkölcsi, ideológiai környezetével: változik és változtat, „egyidejűleg” ok és okozat. Valójában ez egyfelől belejátszik az objektiváció felépülésébe és működésébe, másfelől az összfejlődés rányomja jegyét a részrendszerek mozgási irányára. Ami először a jogon kívül jelenik meg, a társadalmi lét konfliktusos mivolta, az a jog létalapja, ontológiai előfeltétele.⁴ Egyetértve tehát *Szigeti Péterrel*, az ember nembeli lényegének történelmi kibontakoztatásában játszott szerepük szerint lehet megítélni a történetileg előállott jogi képződményeket, azt, hogy végső soron hogyan, mennyiben segítettek elő vagy éppen gátolták az emberi társadalmak, s a társadalomban élő egyes emberek szabadságfokának kibontakozását⁵. E gondolat *Szladits Károlynál* is felfedezhető⁶.

Az értékelési kritériumunk megtalálása után talán nem meglepő, hogy a reformkortól a magyar alkotmányos rendszer változásának fordulópontját jelentő, 1989–1990-es éveken keresztül napjainkig terjedő időszakot vizsgálom, mégpe-

1 Szigeti Péter: A Magyar Köztársaság jogrendszerének állapota 1989–2006. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008, 100. o.

2 A témáról lásd részletesen Szigeti Péter – Takács Péter: A jogállamiság jogelmélete. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004

3 Szigeti Péter: i. m. 101. o.

4 Szigeti Péter – Takács Péter: i. m. 146. o.

5 Szigeti Péter: i. m. 102. o.

6 „A magánjog eszménye, mint a jogé általában az igazságosság, vagyis olyan társadalmi rendnek a megvalósítása, amely a társadalom és ezzel az emberi lét egyetemes célját legjobban szolgálja.” Szladits Károly: A magánjog fogalma, fejlődése és tudománya. In: Szladits Károly (főszerk.): Magyar Magánjog I. kötet. Általános rész. Személyi jog. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1941, 41. o.

dig a büntetőeljárás egyik intézményének, a közvetlenség elvének érvényesülését a magyar jogrendben⁷. Fejlődésről vagy csupán vargabetűről van szó?

A közvetlenség elve

A tisztességes eljárásnak számos nem nevesített, de elismert és több kifejezetten nevesített összetevője van.⁸ Utóbbiak közül az egyik a közvetlenség kívánalma, amelynek a kontradiktórius eljárás összefüggésében is kiemelt a szerepe. A tisztességes eljárás szempontjából ugyanis a közvetlenség elve annak az eminens garanciája, hogy a vádlott és a tanú a bíróság előtt konfrontálódhasson⁹.

Az inkvizitórius eljárás két sokat és joggal támadott pillérének az írásbeli és közvetett pernek a teljes tagadásából került a vegyes rendszerű büntetőeljárás elvek közé¹⁰. A közvetlenség azt jelenti, hogy a bíróság a bizonyító tényeket minden közbeiktatott ágens nélkül maga érzékeli, és a megismerés összes fokozatán át maga jusson a vitatott tény felől ahhoz az ismerethez, amelynek az igazságát meggyőződéssel vállalja¹¹. Ez a feladata, a célja azonban ennél (is) több.

Az Alkotmánybíróság több határozatában kifejti, hogy a „*a büntetőeljárás központi része a bírói eljárás*”¹². A tárgyalás pedig a bírósági eljárás legfontosabb része, amelynek célja a konkrét ügyben vád tárgyává tett bűncselekmény megvalósulásának és a terhelt felelősségének tisztázása, illetve a büntetőjogi szankció alkalmazása. Az ehhez szükséges alapos és törvényes, egyszersmind kellően gyors bizonyítás felvételére csak kiegyensúlyozott, a hatóságok és az eljárás cselekmények résztvevői (érintettjei) figyelemkoncentrációját biztosító tárgyalási körülmények között van mód.¹³ A közvetlenség elvének érvényesülése ezt hivatott biztosítani.

Ha a tárgyalás folytonossága megszakad, a közvetlenség elvére hivatkozással azt előlről kell kezdeni¹⁴, minthogy saját észleléseink emléke elenyé-

⁷ A jogrend fogalmát lásd Szigeti Péter: Jogtani és államtani alapvonalak. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2005, 136–137. o.

⁸ 14/2002. (III. 20.) AB határozat.

⁹ Pirkänen v. Finnország 30508/96 (09/03/2004).

¹⁰ Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó, Budapest, 2008, 52. o.

¹¹ Bócz Endre: A Be. újabb novellája elé. Magyar Jog, 2005/12., 712. o.

¹² 52/1996. (XI. 14.) AB határozat.

¹³ 104/2007. (XII. 13.) AB határozat.

¹⁴ A tárgyalást hat hónapon belül ismétlés nélkül lehet folytatni, ha a tanács összetételében nem történt változás; egyébként a tárgyalást előlről kell kezdeni. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 287. § (3) bekezdés.

szik¹⁵. De ezen elv teremti meg azt is, hogy a bírósági eljárási szakasz, ahol a büntetőjogi elvek és garanciák a legteljesebben érvényesülnek, elszakadjon a dominánsan inkvizitórius elemeket hordozó nyomozati szakasztól, és ne váljon annak mechanikus ellenző részévé. Így biztosítható a tárgyalás önálló megismerési funkciója, ily módon garantálható, hogy a bíróság elsődlegesen a tárgyaláson történtek alapján hozza meg a döntését¹⁶. A tény igaz voltának kritériuma – *Bócz Endre* után megfordítva¹⁷ – nem az lesz, hogy „*a nyomozás erről meggyőződött, ők pedig értenek hozzá*”, hanem az, hogy „*a bíróság erről meggyőződött*”.

A közvetlenség elvének kiteljesedése a (büntető)tárgyalás során nemcsak az eljárás tisztességes voltának megítélését döntheti el, de alapja a bírósági eljáráshoz való jog – annak minden garanciájával együtt – tényleges érvényesülésének. Enélkül ugyanis bár formálisan meglenne az érintett joga arra, hogy bármely vádat törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül *bíráljon el*, tartalmilag azonban nem jelentene mást, mint az ezekkel a garanciákkal nem jellemezhető eljárás formális *jogszerűségének a vizsgálatát*.

A közvetlenség elvének számos aspektusa van. Ilyen a már említett tárgyalás folytonosságnak szavatolása, vagy a terhelt távollétében tartott tárgyalásra vonatkozó előírások. Jelen dolgozatban a nyomozás során – a törvényes figyelmeztetés ellenére – tett (terhelti) vallomás tartalmát rögzítő okirat felolvashatóságáról és bizonyítási eszközként való felhasználhatóságáról – mint az egyik legvitatottabb témáról – lesz szó, abban az esetben, amikor a terhelt a tárgyaláson a vallomástételt megtagadja.

A vádlott korábbi vallomásának bevonása a tárgyalásba és az értékelésbe

Áttekintés 1896-tól a politikai rendszerváltozásig, különös tekintettel a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvényre

A közvetlenség (és szóbeliség) elvét a kor szellemének mindenben megfelelő, első modern magyar büntetőeljárási törvényünk, az 1896. évi XXXIII. tc., a bűnvádi perrendtartás (a továbbiakban: Bvp.) vezette be. Ez azonban már

---

15 Király Tibor: i. m. 461. o.

16 Cséffai Attila Csaba: Kötelező ügyési részvétel bökkenője (különvélemény). In: Cs. Kiss Lajos (szerk.): *Optimi nostri*. UNIVERSITAS-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2012, 98. o.

17 Bócz Endre: i. m. 714. o.

ekkor nem jelent meg a maga teljességében. Ha ugyanis a vádlott a főtárgyaláson egyáltalában nem nyilatkozik, a bíró a korábbi vallomásáról felvett jegyzőkönyvet egészben vagy részben felolvashatja vagy felolvasztathatja¹⁸.

A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvényben (a továbbiakban: Bp.) lényegi változást nem hozott abban, miszerint fel lehet a tárgyaláson olvasni a terheltnek a nyomozás során tett vallomását, ha a terhelt a tárgyaláson a vallomást megtagadja¹⁹. A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendeletünkben (a továbbiakban: I. Be.) pedig ennek szövegazonos továbbéléséről van szó²⁰.

Közel egy évszázados toporgás után merőben új szellemiség jelent meg a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvényben (a továbbiakban: II. Be.). Nem kell sokáig olvasgatni, hogy erről mindenki megbizonyosodjon. A II. Be. 10. § (2) bekezdése kimondja, hogy a bíróság ügydöntő határozatát a tárgyaláson közvetlenül megvizsgált bizonyítékokra alapítja. A közvetlenség elvének deklarálása a törvényjavaslathoz fűzött indokolás szerint azt jelenti, hogy a bíróság személyes észlelet alapján, az eredeti bizonyítási források – lehetőség szerint közvetítéstől mentes – felhasználásával ismeri meg a bizonyítás anyagát. A közvetlenség alapelvéből folyó következményekről (a tárgyalás folytonossága, a tárgyaláson felvett bizonyítás stb.), valamint az alapelv alóli kivételekről a törvény *a bírósági eljárás körében* rendelkezik. A II. Be. irányadó rendelkezései – 83. § (3) bekezdés, 87. § (2) bekezdés és 203. § (1) bekezdés – pedig nem tartalmaznak olyan pozitív előírást, amely – a II. Be. 10. § (2) bekezdésében megállapított közvetlenség alapelvével szemben – lehetővé tenné a terhelt nyomozáskor tett vallomásának tárgyalási felolvasását, ha a tárgyaláson a vallomástételt megtagadta. Az e szabályokhoz fűzött miniszteri indokolás szerint a II. Be. a közvetlenség alapelvére figyelemmel nem kívánta fenntartani azt a lehetőséget, hogy a bíróság a nyomozáskor tett terhelti vallomást a tárgyaláson felolvassa, ha a vallomástételt a vádlott a tárgyaláson megtagadta.²¹ A közvetlenség elve e tekintetben – példátlanul – abszolút joggá vált.

---

18 Bvp. 305. § Ha a vádlottnak a főtárgyaláson és a megelőző eljárásban tett vallomásai lényegesen eltérők, az elnök őt erre figyelmezteti, az eltérés okát tőle megkérdezi és ez esetben, valamint akkor is, ha a vádlott egyáltalában nem nyilatkozik, az előbbi vallomásáról felvett jegyzőkönyvet egészben vagy részben felolvashatja vagy felolvasztathatja.

19 Bp. 165. § (2) bekezdés a) pont.

20 I. Be. 209. § (2) bekezdés a) pont.

21 317/E/1990. AB határozat.

A büntetőeljárásra vonatkozó 1973. évi I. törvény módosításáról szóló 1989. évi XXVI. törvény hozta a magyar büntetőeljárási rendszerünkbe a *Miranda*²² szabályt²³. A II. Be. 87. §-ának új (2) bekezdése szerint a terheltet a kihallgatásának megkezdésekor figyelmeztetni kell arra, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomástételt a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, továbbá, hogy amit mond, az bizonyítékként felhasználható. Jóllehet a II. Be. említett szakaszai nem változtak, mégis eltérő joggyakorlat látszott kibontakozni a terhelt nyomozáskor tett vallomásának felolvashatósága, így a tárgyalás anyagává tételét illetően, amennyiben a tárgyaláson a vallomástételt megtagadja.

A kilencvenes évek elején ez alkotmányossági vitát is kavart²⁴. *Dr. Feleky István* bíró az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezte annak megállapítására, hogy az Országgyűlés a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról rendelkező 1989. évi XXVI. törvény 7. § (1) bekezdésével összefüggésben jogalkotói feladatát elmulasztotta és ezzel alkotmányellenességet idézett elő.

Az indítványozó szerint a mulasztásos alkotmánysértés azért áll fenn, mert a törvényhozó a hivatkozott módosító rendelkezéssel megállapított II. Be. 87. § (2) bekezdésével összefüggésben nem rendelkezett arról is, hogy ha a terhelt a tárgyaláson a vallomástételt megtagadja, akkor a nyomozáskor tett vallomása nem használható fel, nem olvasható fel. Kifejtette továbbá, hogy a védelem alkotmányos jogához szervesen kapcsolódóan a terhelt alapvető jogának kell tekinteni azt is, hogy a vallomás tételét bármikor megtagadhatja, s ez a jog még potenciálisan sem korlátozható. E jog korlátozásának minősíthető a vallomás utólagos (tárgyalási) megtagadása esetén az előző (nyomozati) vallomás felolvashatósága. Indítványozó szerint a büntetőeljárás kiegészítéseként egyértelmű tiltó rendelkezés felvétele szükséges.

Jóllehet az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség nem áll fenn, ezért az annak megállapítására és megszüntetésére irányuló kérelmet elutasítja, mégis a jogalkalmazónak és jogalkotónak egyaránt számos útmutatót adott. Mindenekelőtt megállapítja, hogy a II. Be.-ben nincs olyan szabály, amely „*lehetővé tenné a terhelt nyomozás során tett vallomásának tárgyalási felolvasását, ha a tárgyaláson*

²² *Miranda v. Arizona*, 384 U.S. 436 (1966).

²³ 7. §

²⁴ 317/E/1990. AB határozat.

a vallomást megtagadta”. Az Alkotmánybíróság azt is megállapítja, hogy az indítványban érintett kérdések összefüggő újrendezéséig a büntetőbíró-ságok gyakorlatában felmerülő jogszabály-értelmezési probléma megoldása, az egységes bírói jogalkalmazást előmozdító jogszabály-értelmezés nem alkotmánybíró-sági feladat. Bár az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a jogalkalmazó hatóságok feladatkörükben eljárva csak azt tehetik meg, amire törvényi felhatalmazásuk van. A jogalkotó számára pedig megjegyzi, hogy az Alkotmánybíróság a mulasztásos alkotmányértés hiányának megállapításával nem állítja azt, hogy előnytelen lenne, ha a törvényalkotó a vizsgált kérdést a közvetlenség elve, a bizonyítási rendszer és a védelemhez való jog összefüggésrendszerében egyértelműen szabályozná. A kifejezett tartalmú rendezés a bírói értelmezés szükségességét és az esetleges alkotmányellenes értelmezés lehetőségét zárna ki.

A közvetlenség elve felett a viharfelhők azonban már ezen alkotmánybíró-sági határozat indokolásában megjelennek. Az Igazságügyi Minisztérium az ügy kapcsán kifejtett álláspontja szerint a védekezés alkotmányos elvének érvényesülését szolgálja az, hogy ha a terhelt a tárgyaláson a vallomást megtagadja, a nyomozáskor tett vallomását nem lehet felolvasni. Egyes esetekben azonban a tényállás tisztázása érdekében szükségessé válhat, hogy a bíróság a tárgyalás anyagává tegye a tárgyaláson vallomástételt megtagadó terhelt korábbi vallomását. Erre tekintettel az Igazságügyi Minisztérium a közeljövőben a II. Be. ilyen irányú módosítását kívánja kezdeményezni.

Az 1994-es hátraarc

Az 1994-es módosítás²⁵ következtében a II. Be. 83. § (3) bekezdése „*a vallomást megtagadja*” szövegrésszel egészült ki, így az okirat felhasználhatósága kibővült egy harminc éve elfeledett körrel²⁶. A büntetőeljárás módosításáról rendelkező 1994. évi XCII. törvény 5. és 13. §-ához fűzött miniszteri indoklás a *bizonyítékmentés* e formájához a következő megállapításokat fűzi: „*Egyes esetekben a tényállás tisztázása végett akár más terhelt vagy a sértett érdekében is – szükségessé válhat, hogy a bíróság a tárgyalás anyagává tegye annak a terheltnek a korábbi vallomását, aki a tárgyaláson a vallomást*

²⁵ A büntetőeljárás törvény módosításáról szóló 1994. évi XCII. törvény.

²⁶ II. Be. 83. § (3) Vallomás (nyilatkozat) tartalmát rögzítő okirat csak e törvény rendelkezései szerint, a közvetlenség elvének sérelme nélkül használható fel a bizonyítás eszközeként. Felhasználható az okirat, ha a vallomást tevő nem hallgatható ki, *a vallomást megtagadja* [a szerző kiemelése], vagy az okirat tartalma és a vallomás között ellentét van.

tételét megtagadja. [...] Az emberi méltósághoz való jogot az Alkotmány biztosítja. Ebből következik az az elv, hogy senki sem köteles önmagával szemben bizonyítékot szolgáltatni. A terheltet ezért megilleti a hallgatás joga. Ennek a jognak a tényleges érvényesülését szolgálja a [II.] Be. 87. §-ának (2) bekezdése, amely az eljáró hatóság köteleességévé teszi, hogy a terheltet figyelmeztesse a vallomás megtagadásának jogára. Ha azonban a terhelt a nyomozási kihallgatása során a vallomás megtagadás jogára történt figyelmeztetés után úgy döntött, hogy vallomást tesz, ennek a vallomásnak a felhasználása az eljárás későbbi szakaszában nem aggályos. A hallgatás joga, a vallomástétel megtagadásának a lehetősége ugyanis nem hatalmazza fel a terheltet arra, hogy maga döntse el: mi legyen a sorsa az olyan vallomásnak, amelyet szabadon, a vallomás megtagadási jogára történt figyelmeztetést követően tett.” Nem kellett sokáig várni, hogy az ügy – újfent – az Alkotmánybíróság előtt landoljon²⁷. Az Alkotmánybíróság mindenekelőtt elvi élel szögezte le, hogy a terheltek nincs joga eldönteni olyan vallomásának a további sorsát, amelyet a későbbi felhasználhatóságára vonatkozó figyelmeztetés után tett. Az alkotmánybírák úgy ítélték meg, hogy a II. Be. 83. § (3) bekezdés második mondatának kifogásolt szövegrésze az alkotmányban megállapított védelemhez való alapjogot nem korlátozza alkotmányellenesen. „Alkotmányos követelményként” fogalmazta meg ugyanakkor a nyomozáskor tett vallomás tartalmát rögzítő okirat felolvashatóságának és bizonyítási eszközként való felhasználhatóságának feltételeit. E szerint a) a nyomozati szakban tett vallomás tárgyaláson történő felolvasásának, a bizonyítékok szabad mérlegelése keretében való felhasználásának a tényállás tisztázását, más terhelt vagy a sértett érdekeinek védelmét kell szolgálnia; b) az előbbi célok érdekében felolvasható vallomás tekintetében a bírónak ellenőriznie kell, hogy a nyomozati szakban a terheltet figyelmeztették-e a vallomás megtagadásának jogára és következményére, valamint azt is, hogy a vallomás nem kényszer hatása alatt született-e; c) a terhelt beismerése esetén is meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat.

Döntésének megtámogatására az Alkotmánybíróság – a II. Be. bizonyítási rendszerével összefüggésben – felhívta a szabad bizonyítás elvét. Az alapelv szerint a büntetőeljárásban szabadon felhasználható minden olyan bizonyítási eszköz és bizonyíték, amely a tényállás megállapítására alkalmas lehet; a hatóságok ezeket egyenként és összességükben szabadon értékelik, és ezen alapuló meggyőződésük szerint bírálják el.

---

²⁷ 793/B/1997. AB határozat.

Ez vált azonban a határozat gyenge pontjává. A szabad bizonyítás elve ugyanis nem mehet el odáig, hogy más elvet teljes mértékben annulláljon, minthogy nincs olyan helyzet, amelyben a nem tisztességes eljárás elfogadható lenne, ugyanúgy nem lehet egyezménykonform az olyan per sem, amelyben a vádlottat a tisztességes eljárás valamely részjogosítványától valamely más jog vagy érdek nevében teljességgel megfosztják²⁸. Egy vallomást tevő tanú²⁹ korábbi kijelzése általában *hearsay*, s mint ilyen, nem használható a benne foglalt tény bizonyítására, csak a vallomás bizonyító erejének megerősítésére, támadására, esetleg emlékezet felfrissítésére vehető igénybe³⁰. Ezt a fajta megoldást maga a törvényjavaslat indokolása is elismeri, amikor rögzíti: „*A hatályos törvény nem rendelkezik kifejezetten arról, hogy a bíróság felolvashatja-e a nyomozati vallomást, ha a vádlott a tárgyaláson a vallomástételt megtagadja. E vallomás tartalma azonban a hatályos szabályozás mellett is a tárgyalás anyagává tehető úgy, hogy a bíróság tanúként hallgatja ki a nyomozó hatóságnak azt a tagját, aki a nyomozás során a terheltet kihallgatta. Ez a módszer azonban nálunk nem vált gyakorlattá.*”³¹ Az 1994-es módosítás után tehát ismét lehetővé, sőt alkotmányossá (*sic!*) vált a hallgató vádlottnak az eljárás korábbi szakaszában – törvényes figyelmeztetés ellenére – tett vallomásának felolvashatósága.

Új remény

Mint ismeretes, már az alkotmányos rendszer változása után felvetődik egy merőben új szemléletű büntetőeljárás törvény megalkotása. 1990-ben az igazságügy-miniszter bizottságot hozott létre a büntetőeljárás kodifikáció elvének kidolgozására. A bizottság ezt a munkát elvégezte, és a javaslatát a kormány határozattal emelte³². E kormányhatározat 2. pontja külön foglalkozik a közvetlenség elvével: „*Olyan eljárást kell kialakítani, amelyben – legalábbis az alaptípust tekintve – érvényesül az a tétel, hogy a büntetőjogi felelősség kérdése a közvetlenség elvének tiszteletben tartásával a tárgyaláson dől el, és amelyben a mainál erőteljesebben érvényre jut a kontradiktórius elv, ezen belül pedig a felek rendelkezési joga.*”

28 Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 255. o.

29 Értsd rajta a vallomást tevő vádlottat is.

30 Celia Hampton: Criminal Procedure and Evidence. Sweet & Maxwell, London, 1973, p. 388.

31 A törvényjavaslat részletes indokolása a büntetőeljárásról szóló törvény módosításáról [T/153].

32 A büntetőeljárás koncepciójáról szóló 2002/1994. (I. 17.) kormányhatározat.

A kihirdetett, bár eredeti formájában hatályba nem lépett törvényben³³ azonban a várva várt fordulat elmaradt, sőt megnyílt a lehetősége a vádlottnak más büntetőeljárásban gyanúsítottként vagy vádlottként tett vallomása felolvashatóságának is³⁴. A későbbi módosítások sem hoztak változást. A jelenleg hatályos III. Be. (1998. évi XIX. törvény) szerint, ha a vádlott a tárgyaláson nem kíván vallomást tenni, a nyomozáskor tett vallomását a tanács elnöke hivatalból ismerteti, illetve az ügyész, a vádlott vagy a védő indítványára felolvashatja, vagy a jegyzőkönyvvezetővel felolvastathatja³⁵.

Összegzés

Végigkísértük, hogy a közvetlenség elvének a hallgató terhelte vonatkozó aspektusa egyenes vonalú mozgáspályát irt le egészen 1989-ig. Innentől kezdve azonban ellentétes irányú – jogalkalmazói, jogalkotói, alkotmányossági – folyamatoknak lehetünk tanúi. Ma gyakorlatilag az 1900. január 1-jei³⁶ állapot áll fenn. Egy ilyen irányú változás felszínén nyilván a *bizonyítékok átmentése* (a tárgyalási szakba) szerepel, a mélyben azonban az az inkvizitórius szemlélet bújik meg, amely a vádlott vallomását továbbra is a bizonyítékok királynőjének³⁷ tekintti. Ezen még az alapjogi kontroll – a jogi objektíváció ez idáig utolsó öntisztító mechanizmusa³⁸ – sem tudott változtatni, mivel az ilyesfajta autoritással felruházott szervezet, az Alkotmánybíróság úgy értékelte, hogy a jogalkotás helyesen mérte fel a szabályozási szükségleteket, így a szinkronizálásra nincs szükség. Ez különösen akkor érdekes, amikor egy régi megoldás éled újjá. Érdemes elgondolkoznunk és megfontolnunk *Erdei Árpád* bonmot-ját, miszerint „*a hagyományokat pedig értékőrző mivoltukban illeti megbecsülés, s nem érdemes őket a reformok útját is ellálló szent tehénként tisztelni*”³⁹. Alapvetésünkben megállapítottuk, hogy a jog fejlődésének

33 1998. évi XIX. tv.

34 Ha a vádlott a tárgyaláson nem kíván vallomást tenni, a nyomozás során tett vallomását az ügyész, a vádlott vagy a védő indítványára, illetve hivatalból a tanács elnöke felolvassa, vagy a jegyzőkönyvvezetővel felolvastatja. Ha a vádlottat a nyomozás során tanúként hallgatták ki, a tanúvallomás csak akkor olvasható fel, ha ezt a vádlott indítványozza. A vádlottnak más büntetőeljárásban gyanúsítottként vagy vádlottként tett vallomása felolvasható. 1998. évi XIX. tv. 291. § (1)–(2) bekezdés.

35 1998. évi XIX. tv. 291. § (1) bekezdés.

36 A Bvp. hatálybalépésének napja.

37 Regina probationum.

38 Szigeti Péter – Takács Péter: i. m. 158. o.

39 Erdei Árpád: A trónfosztott királynő uralkodása avagy a bizonyításemélet szent tehene. Magyar Jog, 1991/4., 215–216. o.

értékmérőjén a társadalomban élő egyes emberek szabadságfokának kibontakozását értjük, ami Bócz Endre szavaival⁴⁰ a polgári demokratikus jogállami elvek érvényesülésének minél inkább való kiteljesítése. Több mint száz év távlatában ugyanakkor – bár kétségtelenül voltak reményteli szakaszai – a hallgató vádlott számára a közvetlenség elvének érvényesülését lehetővé tevő szabályok nem hoztak létre tartós (jogi) képződményi megoldásokat. A konjunkturális mozgások, vargabetűk pedig nem tartoznak a jogfejlődés kérdéséhez⁴¹.

IRODALOMJEGYZÉK

Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007

Bócz Endre: A Be. újabb novellája elé. *Magyar Jog*, 2005/12.

Cséffai Attila Csaba: Kötelező ügyészi részvétel bökkenője (különvélemény). In: **Cs. Kiss Lajos (szerk.):** Optimi nostri. UNIVERSITAS-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2012

Erdei Árpád: A trónfosztott királynő uralkodása avagy a bizonyításelmélet szent tehene. *Magyar Jog*, 1991/4.

Hampton, Celia: Criminal Procedure and Evidence. Sweet & Maxwell, London, 1973

Király Tibor: Büntetőeljárási jog. Osiris Kiadó, Budapest, 2008

Szigeti Péter – Takács Péter: A jogállamiság jogelmélete. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004

Szigeti Péter: Jogtani és államtani alaponalak. Rejtel Kiadó, Budapest, 2005

Szigeti Péter: A Magyar Köztársaság jogrendszerének állapota 1989–2006. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008

Miranda v. Arizona, 384 U.S. 436 (1966)

Pitkänen v. Finnország 30508/96 (09/03/2004)

317/E/1990. AB határozat

793/B/1997. AB határozat

52/1996. (XI. 14.) AB határozat

14/2002. (III. 20.) AB határozat

104/2007. (XII. 13.) AB határozat

---

⁴⁰ Bócz Endre: i. m. 712. o.

⁴¹ Vö. Szigeti Péter (2008): i. m. 100. o.